

reči štejemo vse posnete resnice, bodi-si, da govore sercu, ali umu. To otroka ne veseli; ako mu pa pokažemo, ob kateri priliki je to, kar sedaj sliši, že skusil, in kedaj utegne to rabiti, kar sliši, potem je mogoče, da ga bodo veselili izreki v tako kratki in lepi obliki, dobro si jih bo zapomnil, ter se jih spominjal v svojem življenji.

Kar se spomina tiče, opazimo tretjič tudi to, da ložej obdržimo v spominu to, kar je nazorno pred nami. Kolikanj bolj živo se duši v spomin vtisne podoba človeka, živali ali kraja takrat, ko to gledamo s svojimi očmi, mimo takrat, ko slišimo pripovedovati od tega. Kakor skozi odperta vrata pridejo podobe po čutih v naše notranje, in tam stanujejo. Kedar tedaj tirjamo od otrok, da si kaj iz glave zapomnijo, in mi tisto stvar lahko nazorno pokažemo, ne opuščajmo tega pokazati ali v natori ali v dobri sliki, in potem tirjajmo, da naj otrok to, kar je videl, slišal, ali otipal, z besedami izrazi. — Ako to more storiti, je stvar dobro ogle dal, ker svoje opazke lahko z besedo naznani, in kar z besedo zna dopovedati, ostane potem bolj živo v spominu. Nekatera reč pa sama na sebi še ni nazorna, postane pa nazorna, ako jo znamo prav obdelovati. Basen ali povest se oživi, ako jo dobro naglašamo in povdarjamo, postane nazorna in se potem ložej v spominu ohrani. Splošen stavek postane nazoren, ako ga pojasnimo iz vsakdanjega življenja ali iz zgodovine; posebnosti kakega ljudstva, ako pripovedujemo posebne stvari iz njegovega življenja; značaj moža iz pripovedek, kjer se kaže njegova posebnost, tako ravnajè bomo spominu bistveno pripomogli. Skušamo pa tudi, da se ložej iz glave naučimo to, kar smo si zapisali; nekateri si pa tudi ložej zapomnijo, kar na glas bero. Pervikrat pomaga oko, drugikrat pa uho; obakrat pa dvojni nazor spominu.

Peter Hitzinger

(Znojemski, Podlipski)

v

slovstvu slovenskem.

XII.

»Spomnite se imenitosti del pokojnih očetov,
Cénite vrednosti scer roda sedajnega tud;
Kdor zaničuje se sam, podlága je tujčevi péti.«

Tako je slavni Koseski bravec Novic klical v spomin h koncu leta 1845, in verli Hicinger je v začetku l. 1854 rojakom svojim, po novem kopernečim, zagodel jo po švedski šegi v alliteraciji, ki biva v tem,

da se v začetku verstic in besed povračujejo enake tihnice ali soglasnice, na pr. d, l, st, v, itd. v krasni pesmici:

Novo in staro.

Dan se za dnevom
Dalje pomika,
Leto za letom
Lahno poteka.

Staro odstopa,
Stvari se novo;
Vendar se vrača
Vedno še staro.

Svetlo zdaj sije
Solnce mladim,
Gorko pred grelo
Glave je sivčkom.

Kmetič poskuša
Kmetovati bolje,
Manj si ni vmišljaj
Modri Egipčan.

Stavbe prostrane
Stavi umetnik;
Gleda pa v zglede
Glavnega Rima.

Mnogo spreminja
Mestnik obleko;
Staro pa sukajo
Samo prevrača.

Celo že citre
Cene so nove;
Pesnik še poje
Pesme s Homerjem.

Slikar tu stvari
Slavno podobo;
Zad se ozira
Zmiraj v Apela.

Naj pa kdo najde
Novega res kaj,
Pot mu napravlja
Prednikov delo.

Svoja naj slava
Staremu bode!
Nič se ne znižaj
Novega vrednost!

Nikjer se ta resnica ne pojasnuje tako očitno, kot v zgodovini, vzlasti v zgodovini svete katoliške cerkve, in ravno to leto doverši Podlipski svoje največe l. 1849 pričeto delo slovensko:

5) Zgodbe katoliške cerkve. Spisal Peter Hicinger. V Ljubljani, 1849. Natisn. Jož. Blaznik. 8ⁱ str. 402.

Kakor je bilo že omenjeno, je Zg. Danici za doklado spisoval dogodbe svete cerkve od začetka do najnovejših časov, ki so v 150 zvezkih ponatisnjene še posebej po 1 gld. 20 kr. dobivale se pri M. Gerberju. Krasna ta knjiga, namenjena sploh slovenskemu ljudstvu, koristna pa tudi učenim, ima po kratkem vvodu in po pripravljani na Odrešenika in njegovo cerkev str. 28 zgodovino Kristusove cerkve razloženo v IX. dobah (I. 1—100, II. 314, III. 500, IV. 800, V. 1073, VI. 1294, VII. 1517, VIII. 1792, IX. 1854) tèt bi v rokah dobrega učitelja dobro služila pri zgodovinskem podučevanju celó v srednjih šolah, kjer jo pa, žali Bog! pozná le malokdo.

Kakor sveto cerkev, tako je rad popisoval Podlipski svojo domovino slovensko, in ko je l. 1852 dr. V. F. Klun, tajnik Društva Zgodovinskega, na svetlo jel dajati „Archiv für die Landesgeschichte des Herzogthums Krain“, pridružil se mu je v 2. in 3. zvezku l. 1854 koj tudi on. „Če kdo zasluži ime neutrudljivega domoljuba, pišejo Novice l. 15, ga zasluži Hicinger. Živa priča tega sta spet njegova sestavka, ki ju je izročil temu arhivu, katerih eden popisuje cerkveno razdeljenje krajnske dežele od prve vpeljave kristjanstva noter do današnjega časa (III. S. 76—120), — drugo pa po-

vestnico kartajzerskega samostana v Bistri (Freudenthal, IV. S. 120—140). K prvemu spisu je izrisal g. Hicinger tudi zemljevid krajske dežele v srednjem veku, in pa zemljevid krajske dežele po osnovi škofijstev od l. 1462 do 1787. Količkošno delo, spraviti vse to skupej, in vrediti tako izverstno! Svesti smo si, da vsak zgodovinoslovec bode hvalil ta donesek, in da tudi naši duhovni gospodje, katerim je količkaj mar bolj natanko poznati domačo zemljo, na kateri se trudijo v nogradu Gospodovem, ne bojo le z veseljem brali teh spisov, temuč bojo hotli ta zvezek svoj lasten imeti“.

Po Novicah je to leto v zgodovinskih rečeh spisal: 1) Nekaj od Cerknice in Loža l. 41, 42; 2) Rimski zidovi v Hrušici l. 90; 3) Od Vipavske doline l. 104. Bolj določno popisujeta to stran v naslednjem tečaju sostavka: Še nekaj od Vipave in starih rimskih zidov l. 10, pa l. 56: Rimski ostanjki pri Ajdovšini. — V Danici pa je v l. l. v tercinah lepa pesem: „Cerkev v začetku leta 1854“, kjer opéva njeno veselo razširjevanje in vterjevanje po vsem svetu, posebej po deželah evropskih, ter pravi k sklepu:

O sveta Cerkev, mati naša mila!
Lep del nebeški ženin ti daruje,
Oblast narodov že si pridobila,
Gospostvo cele zemlje te še dočakuje.

Po doveršenih zgodbah vesoljne cerkve je marljivo preiskoval cerkvene zgodbe po svoji domovini, in koj v 4. listu priobčil: Dva znamenita lista sv. Hieronima a) do devic Emonskih in b) do Antona miniha (Valvaz. I, 11. 12); l. 14: Sv. Pavlin, Oglejski patriarh, apostelj slovenskega naroda (Po Bolandistih); l. 26 je pa pod naslovom: Nekaj iz slovenske cerkvene zgodovine razkazal I: Kteri apostelj in učenci Jezusovi so prišli do slovenskih strani, l. 1855 pa II: Kteri škofje so bili na slovenski zemlji v prvim času keršanstva l. 15—42, v naslednjih razstavkih: 1) Akvilejski škofje in patriarhi, 2) Škofje, Akvilejskimu stolu podruženi, 3) Škofje drugih pastirskih stolov, 4) Manjši oddelki škofij ali fare.

Leto 1854 je v cerkvenem življenju v zlasti znamenito, ker se je tedaj pobožna ménitev o Mariji brez madeža izvirnega greha spočeti povzdignila v versko resnico. Preden se je to 8. decembra storilo, razkaže Hitzinger v izverstni znanstveni razpravi l. 47, 48: Marija Devica brez madeža spočeta po pobožni misli vsih časov, in l. 49: God spočetja Marije Device na Slovenskim zgodaj znan. Rad je popeval Marijo že prej; kaj še le o tej priliki! Obhajali so 11. septembra na prijaznem holmcu prijateljsko veselico trije dobro znani domoljubi in po dogovoru v spomin tega snida dali v Da-

nico l. 42 skupaj vsakteri svojo pesmico: Slava Marii, naši Materi. Res „Kakor pri maši slovesni z leviti — Trije duhovni pri oltarji stoje“ (str. 184), je v onem listu na eni strani »Tebe, Marija! želim poslaviti, — Šopek cvetlični prinesem Ti v dar« itd. zložil A. Praprotnik, na eni strani »Tebi, Marija, o Mati premila! — Rad bi jest pesmico novo zapel« itd. zložil J. Volčič, v sredi med obema pa „Slava Marii v nebesih visokih, — Kjer se z Zveličarjem vred veseli“ itd. zložil P. Hicinger. Vsem trem je ranjki Gr. Rihar naredil primerne napeve, in vse tri se še zdaj rade pojó. — L. 48 je poklonil še posebno, v kateri se opéva „Slava Marii o prečistim spočetji“.

Razun teh so v tečaju 1854 natisnjene še „Od terpljenja Kristusoviga l. 14, Češenje presv. Zakramenta l. 24, Miserere: Usmili se“. Petdeseti Davidov, četerti spokorni psalm l. 31, s prvo in zadnjo sloko n. pr.:

Oh! usmili se me, usmili,
Moj Gospod in Bog premili!
In z obilno milostjo
Zbriši mi pregreho vso itd.

Ravnaj z nami milostljivo,
Daj nam blagor dobrotljivo,
De prejemal boš dari
Hvale, slave in časti.

Kedar se je veroznanski učenik Jož. Globočnik imel podati v pokoj, poklonili so mu gimnazijski učenci v spomin spoštovanja in hvaležnosti pesmici l. 29, 30 in to hvalno djanje je Podlipskega ganilo tako, da je za odgovor l. 41 zložil pa prav ginljivo „Poslovalo učenca in učenika“; in l. 51 slavno pesem prevzvišenemu Antoniju Alojziju, škofu Ljubljanskemu in knezu, v spomin petdesete obletnice nove maše 17. grudna 1854. — Naslednje leto je v Danici l. 23: V god presvetiga Rešnjiga Telesa (Poleg nemškiga), in l. 30: Od Marije Device na Zaplazu, n. pr.:

Sred gojzdičev, vinskih gričev
Hribec lep zelen stoji,
Kjer zvolila Mati mila
Si je v novo kraj časti itd.

Prejšnje leto pa je v Novicah l. 28 po stari narodni popravil legendo „Limbarska gora“, po kateri je prevzetnica zastonj zdihovaje klicala:

»Pomagaj, Bog! svet Valentin,
In brat njegov, svet Peregrin!«

Jako živa in v duhu narodnih je l. 66 zložena tudi pesmica „Žanjice“, kateri se na primer glasila prvi in slednji razstavek:

Izhaja svetlo solnčice,
In megla preč beži,
Škerjanček že oglaš se;
Kaj tukaj vse molčif?

Oj Micka! si ti tičica
Si ktero zmislila?
Jo berž zasukajte, deklič, na glas;
Veselo spevajte, ker mlad je še čas itd.

Požeta zdaj je njivica,
Potile smo se res;
Pa zlata je pšenica
Ki lulike ni vmes.

Še ena žetev čaka nas,
Pa kakšna? — zadnji čas.
Hranila pšenica se v žitnico bo;
Naj vzame dušica se v sveto nebo.

D^r: Razlagov govor za slovenske ljudske šole na Kranjskem

v letošnji seji državnega zbora 28. marca.*)

Dovolite, gospoda moja, da izpregovorim kot star šolsk prijatelj nekoliko besedij o ljudskem šolstvu na Kranjskem.

Povsodi se morajo ljudske šole skrbno čuvati in gojiti kakor biser, ker so prvi oklep verige izobraževanja človeštva. Pri nas imamo mladino, ki se rada uči in je učenja zmožna, ter narod, ki je duševno in je telesno zdrav. Iz statičnih dat, katere nam je naučno ministerstvo samo dalo, posnemljemo, da je pri nas na Kranjskem preko 54.000 za šolo godnih otrok.

Sicer se pravi, da le 12.000 za šolo godnih otrok nema priložnosti obiskovati jo; toda iz natančnejših poročil mi je razvidno, da je to številu veliko večje, in sicer več nego za eno tretjino, da ne znaša toraj nič manje, nego 18.000.

Dovolite mi, gospoda, da navedem nekatere statistične date, iz katerih se vidi slabo razmerje med ukaželjno mladino in učnimi sredstvi v naši deželi.

V predmestni fari pri sv. Petru v Ljubljani je 800 učencev, pa eden sam učitelj (klici na desni: čujte!), in dovoljujem si pri tem omenjati, da so se v najnovejšem času morebiti te številke spremenile, toda moje date so vendar stoprv dva meseca stare; na Studenci je 600 učencev, pa en sam učitelj, v Mengiši 600 učencev, pa eden sam učitelj, v trgu Moravškem 700 učencev pa eden sam učitelj, v Šmartinu pri Litiji 400 učencev pa eden sam učitelj.

V Litijskem trgu celo, ki je sedež okrajnega glavarstva, okrajne sodnije in davkarije, nij nobene šole; Krško, sedež okrajnega glavarstva in okrajne sodnije, ima enega samega učitelja.

Leskovec ima preko 600 učencev, pa enega samega učitelja; mesto Metlika, sedež okrajne sodnije, ima 500 učencev, pa le dva učitelja Semič in Vinica imata po 500 učencev, pa le po enega učitelja. Ribniški trg, sedež okrajne sodnije, ima 700 učencev, pa le dva učitelja. Ako preidem na Notranjsko, moram opomniti, da imajo Hrenovice preko 700 učencev, Cerknica okolo 350 učencev, Knežak okolo 350 učencev, pa po enega učitelja. Na Gorenjskem imajo Selce okolo 400 učencev, Cerklje o-

*) Po stenografičnem zapisniku iz „Naroda“. Govor, o svojem času tiskan, odkladal se je od dne do dne, ker nam navadno prostora manka; govor pa ima svojo zgodov. vrednost.